

УДК37.013.74

Н. С. ЛЕВЧИК

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ З БАТЬКІВСТВА В НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ: ДОСВІД США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Розкрита специфіка сучасної американської та британської систем підготовки учнівської молоді до відповідального батьківства. Висвітлені основні принципи і підходи щодо формування батьківських компетенцій в учнів, методи інтерактивного навчання, роль медіа-освіти у просвітницькій роботі. Показані шляхи впровадження ефективних навчально-освітніх технологій з батьківства в національну школу.

Ключові слова: система підготовки, американський і британський досвід, відповідальне батьківство, інтерактивне навчання.

Н. С. ЛЕВЧИК

ПУТИ ВНЕДРЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ С РОДИТЕЛЬСТВА В НАЦИОНАЛЬНУЮ ШКОЛУ: ОПЫТ США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Раскрыта специфика современной английской и американской системы подготовки учащейся молодежи к ответственному родительству. Освещены основные принципы и подходы к формированию родительских компетенций в учащихся, методы интерактивного обучения, роль медиа-образования в просветительской работе. Показаны пути внедрения Эффективных учебных технологий по проблеме родительства в национальную школу.

Ключевые слова: система подготовки, американский и английский опыт, ответственное родительство, интерактивное обучение.

This article deals with the specific of modern American and English system of preparing pupils for responsible parenthood. Especially the author explain the main principles and approaches concerning forming parental competences in pupils, methods of interactive study, and the role of mass media in education of young children. The ways of implementation educational technologies of parenthood in national school are shown.

Key words: training system, American and English experience, responsible parenting, interactive education.

Дослідження культуригенезу феномена батьківства та підготовки молоді до відповідального батьківства в умовах глобалізації у більшості країн постає соціально значущою, злободенною проблемою, що пов'язано передусім із світовою економічною кризою, низькою якістю життя та бідністю більшості населення, зростанням демографічних проблем: погіршенням репродуктивного здоров'я молодого покоління, змінами в гендерній культурі, деформацією сучасної сім'ї, знеціненням культурних та сімейних цінностей, зниженням потреби у дітях, зростанням розлучених і неповних сімей, ранніх вагітностей, девіантного материнства і кризою батьківства загалом.

Сумною є статистика України про гендерну нерівність щодо виконання сімейних і соціальних ролей жінками та чоловіками, недотримання прав і захисту дітей, явища домашнього насильства. Так, 100,5 тис. дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей-сиріт мешкає в нашій країні. Нині функціонує 488 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховуються 3288 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; 89% неповних сімей з матір'ю-

одиначкою. Середньостатистичний український тато приділяє 4 хвилини в день вихованню власної дитини, 32% чоловіків-батьків допомагають дітям виконувати домашнє завдання, 24% – супроводжують дитину до школи. В Україні є лише поодинокі випадки, коли чоловік доглядає немовля, тоді як у США 20% чоловіків опікуються дошкільнятами. Майже половина населення України стикається із домашнім насиллям, 75% його жертв – жінки. Так, за результатами дослідження GFK Ukraine, яке проводилося на замовлення «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» (листопад-грудень 2009 р.), більше 50% населення країни потерпали в своєму житті від насилля в сім'ї, при цьому 30% зазнавали насильства у дитячому віці. За десять місяців 2009 р. були поставлені на облік органами внутрішніх справ 60,6 тис. осіб, які вчинили насилля в родині, здійснено 119 тис. виїздів міліції на місце події через сімейні конфлікти. 30–40% викликів міліції стосувалися домашнього насильства, 35–50% жінок, які потрапляють до лікарень з тілесними ушкодженнями, є жертвами такого насильства [1, с. 3].

Історико-культурні зміни в багатьох суспільствах, кардинальні трансформації у стилях життя родин і гендерних ролях тощо призвели до поступового відмирання традиційної (патріархальної) сім'ї та появи нуклеарної (егалітарної), побудованої на засадах оновленого історичного досвіду, принципах подружнього партнерства, демократизму, побудови батьківсько-дитячих стосунків на принципах взаємоповаги та розуміння як найбільш перспективного шляху до спільної Європи. Як зазначає В. Кравець, «в умовах нової освітньої парадигми постало завдання нового прочитання та реконструкції минулого у стосунках статей, аналізу історії розвитку гендерних, шлюбно-сімейних та сексуальних стосунків і, найголовніше, представлення педагогічної сторони цієї проблематики, а саме, підготовки молоді до міжстатевого спілкування, шлюбу та сім'ї» [4, с. 187].

Вищесказане загострює проблему готовності молоді до усвідомленого виконання батьківських ролей, яка ще у вітчизняній школі не отримала належного вирішення і правильного розуміння, має стихійний та епізодичний характер проведення занять, заходів тощо.

Подібність, навіть аналогічність цієї проблеми у світовій спільноті (США, Великій Британії, Росії, Польщі) актуалізує її дослідження в Україні, представляє науковий та практичний інтерес. Методи її вирішення і досягнення результатів значною мірою залежать від економічних, соціально-політичних і культурних умов. Безумовно, організаційні наукові та інші характеристики вітчизняної та зарубіжної пропедевтичної (перинатальної) культури молоді до батьківства важко зіставити, проте суть предмета залишається незмінною. Крім того, тісніша взаємодія українських освітніх інстанцій з іноземними (соціальні служби для молоді, медико-психологічні центри, школи, вузи) потребує узгоджених дій, що диктує необхідність вивчення зарубіжних виховних традицій, узагальнення найбільш цінних та конструктивних ідей і технологій, розроблених у цій сфері світової науки, зокрема, наукових досліджень і практичного досвіду США та Великої Британії, які відзначаються різноманітними науково-теоретичними підходами до вказаної проблеми, широким практичним спрямуванням і значною експериментальною базою. Пріоритетним для нас є соціально-педагогічний напрямок, що відображає загальні тенденції розвитку системи підготовки учнівської молоді до батьківства сьогодні як за рубежем, так і в Україні.

Накопичений вагомий досвід масштабної підготовки учнівської молоді до батьківства, що в обох зарубіжних державах ґрунтується на демократичних принципах гуманістичної психології та педагогіки: повага до особистості та її індивідуальний розвиток, самостійний і виважений вибір у прийнятті рішень, захист прав людини, надання рівних прав та можливостей обом статям у їх самореалізації, діалогічне спілкування, дружні батьківсько-дитячі стосунки тощо становить підґрунтя для впровадження якісної освіти з батьківства у вітчизняну школу.

Метою статті є компаративістичне дослідження особливостей освітніх технологій з підготовки учнівської молоді до виконання батьківських ролей у США та Великій Британії і впровадження прогресивних ідей досвіду цих країн у вітчизняну школу.

Батьківство як інтегративне, соціально-педагогічне явище – це сукупність ціннісних орієнтацій, установок і очікувань, батьківських почуттів, позицій, відповідальності і стилів сімейного виховання, формування яких перебуває під впливом культурних моделей батьківської поведінки і зумовлено як зовнішньою необхідністю підтримки соціального статусу, так і

внутрішніми потребами людини (О. Карабанова, В. Костів, І. Кон, В. Кравець, Р. Овчарова, Г. Філіппова, Д. Баумрінд, М. Борнштейн, Дж. Вестмен, Т. Гордон, Х. Джінотт, Д. Льюїс, Д. МакДермотт, Н. Ноддінгс, Х. Хіс та ін.).

Батьківські ролі розглядають у двох іпостасях – батьківства та материнства, які є базовим життєвим призначенням та важливою соціально-психологічною функцією кожної людини. За визначенням В. Кравця, батьківство – це складний феномен, що ґрунтується на фізіологічних механізмах, еволюції сім'ї, культурних та індивідуальних особливостях [3]. Воно існує також як соціальний інститут, система прав, обов'язків, соціальних очікувань і вимог, що висувуються до жінки і чоловіка як до матері і батька, корені яких знаходяться в нормативній системі культури, а також у структурі та функціях сім'ї [2].

Цінності і норми західного соціокультурного простору набули все більшого поширення як у вітчизняному дискурсі, так і в повсякденному житті людей. У свій час В. Сухомлинський, вказуючи на взаємну відповідальність матері і батька за виховання дитини, відзначав: «Виховання хорошої матері, хорошого батька, а значить, і хороших чоловіків і дружин – це, по суті, одна з найважливіших цільових ліній роботи школи, адже матерями й батьками бути майже всім» [5, с. 185]. Ідеї великого українського педагога щодо рівності статей у відповідальності за дитину набагато випередили час і слугують дороговказом у підготовці молодого покоління до свідомого виконання ролі батька-матері.

Порівняльний аналіз моделей батьківства/материнства в контексті сімейної політики у США та Великої Британії дає можливість виокремити теоретичні підходи до цього феномена, проаналізувати специфічні особливості його становлення в обох країнах і знайти оптимальні навчально-освітні технології для підготовки молодого покоління до виконання у майбутньому батьківських обов'язків. У цих країнах впродовж століть були реалізовані різноманітні батьківські моделі щодо догляду за дитиною та її виховання. Їх розуміння у різні історичні періоди і в різних соціокультурних ситуаціях було неоднаковим. Однак спільною характеристикою батьківства в цих країнах є його функціонування як складного комплексу інтегральних, соціальних та індивідуальних характеристик особистості, що проявляються на всіх рівнях життєдіяльності і включають в себе необхідність виконання захисної, виховної, дисциплінарної, ментальної і соціальної функцій. Нині, в еру «глобалізації дитинства», розвиток дитини розглядається передусім як культурно-історичний феномен, що передбачає виявлення унікальної та самобутньої функції дитинства у соціокультурних процесах.

Побудова навчально-освітньої моделі підготовки молоді до батьківства у США та Великій Британії характеризується нині культурною багатоманітністю, розглядом дитячо-батьківських стосунків як особливої форми соціокультурної творчості, її наступності та поступальності. Концепція глобальної освіти для молодих людей щодо набуття ними батьківських компетенцій передбачає визнання самоцінності дитинства, гуманістичну спрямованість виховання на розвиток особистості дитини, відкритість до інноваційних моделей навчання у контексті міжкультурного діалогу та епохи «нового батьківства» й «одомашнення».

Як засвідчив аналіз системи підготовки учнівської молоді до майбутнього батьківства у США та Великій Британії, ефективність просвітницької діяльності шкільних закладів залежить від умов дотримання певних принципів її реалізації, зокрема: об'єктивності, науковості пояснень, доступності віковим можливостям розуміння та адекватності досвіду дитини, позитивного ставлення до предмета та авторитетності джерел інформації. При виборі програм враховується вік дітей, соціоекономічний статус батьків, родинні цінності, стиль виховання дітей.

У США стратегію просвітницької роботи з учнями шкіл розробляє Рада з питань інформації та освіти. Серед основних завдань підготовки молоді до майбутніх батьківських обов'язків:

- забезпечення дітей достовірною інформацією про фізичне дозрівання та розвиток, репродукцію людини, статеве життя, вагітність, народження, батьківство/материнство, сімейні стосунки, контрацепцію, аборти, сексуальні скривдження, ВІЛ/СНІД і венеричні захворювання;
- ознайомлення з інформацією про розвиток і виховання дітей різного віку; підвищення рівня поінформованості молоді із вказаних проблем;

- створення умов для ознайомлення дітей із сферою подружніх стосунків і батьківських ролей як відповідальних взаємин, адаптація до нової статевої поведінки в дорослому житті, підвищення усвідомлення та креативного підходу до вирішення особистих і сімейних проблем;
- розвиток навичок встановлення і підтримання міжособистісних контактів, емпатійних властивостей (виховання співчуття, піклування, толерантності у спілкуванні);
- прийняття рішень, вироблення власних поглядів, навчання саморегуляції поведінки, вміння утримуватись від незрілих сексуальних контактів, дбати про власне репродуктивне здоров'я;
- формування соціально-психологічних навичок надання підтримки в майбутній сім'ї, розширення можливостей особистісного життєвого простору, що є органічною частиною повсякденної життєдіяльності молоді, пронизує їхнє приятелювання, закоханість, сприймається складовою планів на майбутнє – створення власної сім'ї і виховання дітей.

Великобританія є полікультурною країною з дотриманням власного стилю життя, збереженням патріархальних цінностей сім'ї та етнічних традицій тощо. Відповідно до цього учням представляють різноманітні елективні курси і гнучкі, мобільні навчальні ресурси з метою активізації участі та особистісної зацікавленості в нових для них ситуаціях, які потребують значного напруження сил у вирішуванні життєвих проблем. Цінним є впровадження етики, права у освітні програми, варіативних компонентів з курсу батьківства, його модифікації із врахуванням місцевих особливостей, етнотрадиційних і релігійних поглядів населення. Варто відзначити різноманітність програм, пов'язаних з полікультурністю населення. Так, у школі святого Луки на південному сході Британії впроваджується програма «Утримання дитини», існує День навчального плану, а також День батьків, який відвідують батьки підлітків. Інтерактивний характер цього інноваційного підходу забезпечує практичне проникнення в суть конфліктів, проблем і труднощів, пов'язаних з підлітковим віком. Модуль SRE із статевої освіти та міжособистісних відносин у 10 класі є частиною PSHE програми, що включає матеріал про зачаття, вагітність, внутрішньоутробний розвиток дитини, народження та етапи розвитку і піклування про дитину до двох років. Навчання проводиться за допомогою використання різних навчальних і медіа-технологій (відео, CD, Інтернету, підручників, робочих зошитів, ігрових вправ, практичних завдань тощо), а також з відвідуванням різних позашкільних закладів, медичних центрів, соціальних служб і зв'язків з громадськістю, волонтерськими організаціями. Візити на місця, спілкування з реальними дійовими особами – матерями з дітьми раннього віку, лікарями, психологами – дають змогу учням увесь день зосереджуватися на проблемах батьківства з вирішенням актуальних практичних завдань.

З метою досягнення максимальної ефективності варіативних курсів, програм з батьківства існуючі комітети з проектів батьківської освіти чи комісії експертів у США вважають за доцільне просвітницьку діяльність починати з дитячих дошкільних закладів і планомірно проводити через середню до вищої школи. Тому перебудова навчальних планів пов'язана із комплексним підходом, в якому враховано вікові та індивідуальні особливості учнівської молоді. Крім того, модель професійної підготовки вчителя-тренера до ведення таких занять ґрунтується на врахуванні системної різнорівневої структури свідомості особистості. Вчитель, зокрема, на когнітивному рівні впливає на цінності, мотивацію, смисли, установки індивідуальності учнів, а на емоційному – заохочує до відкритого вираження почуттів вербальними і невербальними засобами, навчає емпатійному слуханню.

Серед ефективних шляхів впровадження шкільних програм з батьківства відзначимо їх специфіку, пов'язану із інтерактивним підходом та врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнівства. Зокрема, молодші школярі, які беруть участь в таких програмах, демонструють співчутливе ставлення і турботливу поведінку в класі і вдома. Зацікавленість підлітків інформацією сприяє кращому усвідомленню себе, власних цінностей, образу «Я», адекватнішому і безконфліктному спілкуванню з батьками та однолітками, зміні у мотивації чинників, які спонукають до ризикованої поведінки: швидкість вступу у інтимні стосунки, ранньої вагітності, захворювань статевими хворобами, зараження ВІЛ/СНІД-інфекцією тощо.

На позитивні зміни у свідомості школярів впливає як кількість годин, відведених на програму, так і якість викладання, а саме: чи відбувається інтерактивний зв'язок між вчителем та учнем, чи відповідає нова інформація потребам та інтересам учнів, наскільки учні зацікавлені і креативні в її засвоєнні. Наприклад, фахівці Мічиганського університету й Університету штату

Айова досліджували вплив навчальних програм з підготовки до батьківства на старшокласників. З'ясувалося, що серед тих учнів, яким читався курс, значно підвищився рівень обізнаності з проблем розвитку та виховання дитини, зріс рівень психологічної і соціальної зрілості щодо майбутнього планування сім'ї та народження дітей, усвідомлення підготовки до їх появи на світ порівняно з групами, де цей курс не читався. Хлопці більше, ніж дівчата, схилились до авторитарного і жорсткого контролю за дитячою поведінкою, проте після відвідування курсів стали толерантнішими і більш демократичними. Дівчата, які пройшли курс із батьківства, значно пізніше за своїх ровесниць з контрольних груп, вступали у статеві стосунки, що призвело до зменшення незапланованих вагітностей та абортів.

Отже, для перенесення у національну школу заслуговує уваги розширення чисельності шкіл з впровадженням навчально-освітніх програм, збільшення кількості годин на ці програми, підвищення їхньої інформаційної насиченості за рахунок змісту, високої та якісної підготовки фахівців. Важливою метою просвітницької роботи з батьківства в школі є також співпраця з батьками, що сприяє підвищенню їхньої компетентності у питаннях виховання і навчання дитини, гармонізації сімейних та батьківсько-дитячих стосунків.

Структура програм включає освітні, виховні та оздоровчі цілі, що відповідає запитам старшокласників. Так, освітня ціль полягає в набутті старшокласниками знань про основи перинатальної культури (фізіологічні механізми дітонародження, особливості режиму і харчування, виконання правил гігієни під час вагітності, пологів і в післяпологовий період, правилах догляду за дитиною у ранній період тощо). Виховною метою програм є виховання ставлення до рідних людей та розвиток почуття материнства/батьківства через формування духовного зв'язку між батьками і ще ненародженою дитиною. Оздоровчі цілі програм передбачають валеологічні знання та оцінку стану здоров'я юнаками і дівчатами, ведення здорового способу життя. Доцільним є використання на тематичних заняттях книг, ілюстрацій, наочних матеріалів планшетів, муляжів, плакатів, кіно і відеофільмів. Научіння молодих людей регуляції функціональних і психічних станів засобами автотренінгу, арт-терапії, тілесно-орієнтованої терапії, рольовими іграми, символ-драмою теж є підвищенням психофізичної саморегуляції поведінки школярів, тому ці засоби треба запровадити у національну школу.

Заслуговує на увагу навчання викладачів на курсах підвищення кваліфікації та прийняття ними певних правил: бути відданими цілям батьківської освіти, розуміти і підтримувати філософію і методи програми; бути справжнім авторитетом для учнів; показувати креативність в адаптуванні навчальних програм і планів до індивідуальних потреб і можливостей, інтересів своїх учнів. Вчитель зобов'язаний створити інтерактивний зв'язок з учнями, щоб бути впевненим у розумінні ними матеріалу; виявити педагогічну майстерність в адаптації програми; вміти знаходити нові джерела інформації; здійснювати обмін досвідом з іншими вчителями-колегами, співпрацювати із батьками, сім'ями для підвищення ефективності навчальних програм і найголовніше – здійснювати психолого-педагогічний супровід соціалізації дітей, до яких батьки проявляють жорстокість, зневагу чи байдужість.

Цікавою формою роботи є проведення навчання з батьківства як в класах, так і за межами школи з обов'язковою відеопрезентацією відвідування медичних центрів, дитячих поліклінік, дитячих відділів супермаркетів. Кількість учасників обмежена (до 12 учнів), тривалість заняття – 45 хвилин. Позитивність цього проекту визначається задоволенням потреб учнів в отриманні належної інформації з навчального предмета і набутті практичних батьківських умінь та навичок. На підсумковому занятті кожному з учасників програми вручається відеозапис з необхідною їм в майбутньому інформацією та подіями, які відбувалися того дня [6]. Доцільним є введення у навчально-виховний процес нашої школи візитів у клініки матері та дитини, відвідування магазину з товарами для дітей для визначення необхідних речей і цін на них, перегляд відеоматеріалів та «мовчазні» дискусії про підліткову вагітність та аборти.

Значний інтерес становлять наступні навчальні програми, котрі варто запровадити у національну школу: «Підліткова вагітність. Спірні питання для хлопців», «Перевірка реальністю – юнаки у ролі батьків» та ін., які спрямовані на залучення хлопців до усвідомленого виконання батьківських обов'язків. Особливий пріоритет належить медіа-освіті, що сприяє кращому засвоєнню учнями знань з батьківства. Научіння проводиться із застосуванням дитини-симулятора як у класі, так і вдома. На уроках учні вчать розвивати

навички співучасті, відповідальності, спілкування та догляду за іншими, а також вдосконалюють свої знання і виконання їх на практиці. Вони вчаться роздумувати над власними почуттями та своїм ставленням до тиску з боку однолітків, виконання гендерних ролей, наслідків підліткової вагітності й інших проблем. Крім того, учні обмінюються власним отриманим досвідом догляду за дитиною-симулятором. Протягом п'яти тижнів вони створюють власний відео-щоденник про набутий досвід догляду за «малюком» і презентують для взаємного обговорення з іншими. На підсумковому занятті учні та їх батьки заповнюють опитувальники, в яких діляться своїми враженнями про догляд за «дитиною» та доцільність проведення таких занять [7].

Друга програма за змістом є подібною до першої, складається з відеонаочності, допоміжного довідника та карток, що включають можливі дилемні питання стосовно батьківства для обговорення у малих групах, а також інформацію про офіційні батьківські права. На відео показані реальні життєві ситуації молодих батьків та їх сімей, після перегляду якого відбувається обговорення випадків безвідповідального та відповідального батьківства. Наприклад, у США «Інформаційний проект для молодих матерів» – це відеопрограма та інформаційний буклет про реалії життя батьків підліткового віку. Метою програми є спонукання молоді зважено і відповідально ставитись до свого вибору щодо ранньої народжуваності, вагітності, а також обов'язків, які лягають на молодих батьків – ще учнів. На відео молоді матері діляться досвідом свого раннього материнства. Також надається необхідна для підлітків інформація щодо отримання кваліфікованої допомоги у разі потреби стосовно статевих взаємин, правових питань тощо. Крім того, в мас-медійному просторі поширені інтерактивні курси з батьківства, як-от курс «HiSus South», що показується телебаченням, на DVD та Інтернеті (зображені драматичні сторінки життя молодих людей та події про їхні взаємовідносини, перший статевий досвід, ранню вагітність та незріле батьківство). Візуалізація проекту допомагає вчителям реальніше показати і пояснити всі життєві небезпеки та проблеми, які можуть виникати у підлітковому віці у зв'язку з раннім статевим дозріванням і психологічною незрілістю до виконання батьківських ролей [8].

У британських школах впроваджені також програми для тинейджерів – ранніх матерів/батьків. Їм пропонуються не лише умови для продовження навчання у школі, а й широка підтримка як вчителів, так і соціальних працівників у пристосуванні до нового життя з дитиною та правильного виконання батьківських ролей, соціальний захист і допомога у переборенні труднощів, пов'язаних із раннім материнством. У викладанні таких курсів на особливу увагу заслуговує метод символ-драми «Театр в освіті», який розкриває державну стратегічну тенденцію у боротьбі з підлітковою вагітністю та антисоціальними вадами, що, на думку вчених, допомагає кращому осмисленню підлітками батьківських обов'язків [9].

Цілісна логічна структура, насичений зміст і динамічність освітніх програм з батьківства у США та Великій Британії, інтерактивна взаємодія вчителя з учнями на «рівних», інноваційні форми навчання (групові дискусії та диспути, «мозковий штурм», створення наративів, портфоліо, створення життєвих випадків (keys-stady), сюжетно-рольові ігри, театралізація тощо) сприяють збагаченню власного життєвого досвіду учнів з такої важливої сфери, як батьківство, розвиває їхній особистісний потенціал тощо. На ефективне впровадження шкільних програм впливають курси підвищення кваліфікації вчителів, співпраця шкіл з батьками, місцевими (етнічними і релігійними) громадами, організація конференцій для педагогів, адміністрації шкіл, обмін досвідом. Створюються серії комп'ютерних навчальних програм, які пропонуються для дистанційного навчання, додаткові можливості для навчання школярів за межами школи в мікрорайоні, розробляються інтерактивні он-лайнні навчальні програми. Для розробки програм залучаються фахівці з етнічних груп, котрі володіють досвідом успішної адаптації до нового соціокультурного оточення. Навчальні програми мають інтерактивний і міждисциплінарний характер, охоплюють різні навчальні предмети і допоміжну додаткову освіту. Разом з дистанційним навчанням функціонують традиційні регулярні курси підвищення кваліфікації вчителів, створені бібліотеки, каталог яких містить різноманітні методичні розробки занять з основ батьківства, міжпредметні зв'язки спеціальних тем для застосування у позакласній та позашкільній діяльності, посібники, відеоматеріали, комп'ютерні навчальні ігри тощо.

Аналіз передового досвіду США та Великої Британії дає змогу краще зрозуміти вітчизняну виховну систему з позиції нової розвивальної педагогічної парадигми, компетентнісного підходу, розширити науково-теоретичні підходи до осмислення школи як демократичної освітньої інституції у справі «ліцензування» батьківства, побудови партнерської мережі з громадськими та іншими організаціями, створення «життєвих лабораторій» при дошкільних навчальних закладах, інноваційних інтерактивних та проектних технологій з основ перинатальної культури молоді і виявити можливості застосування найбільш цінних, оригінальних ідей, передового зарубіжного педагогічного досвіду в цій сфері. Вивчення кращих виховних методик світових моделей системи освіти цих країн з можливістю його творчого подальшого використання в вітчизняному освітньому просторі, на нашу думку, може стати важливим чинником вдосконалення і зміцнення інституту української сім'ї та його виховного потенціалу, організації батьківського всеобучу, підвищення інтересу суспільства до етики батьківської культури загалом, що є особливо актуальним в умовах творення громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетень UNDP Україна. – К., 2010. – 6 с.
2. Говорун Т. В. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: навч. посібник / Т. В. Говорун, В. П. Кравець, О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004 – 144 с.
3. Кравець В. П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства / В. П. Кравець. – К.: Академія, 2001. – 244 с.
4. Кравець В. П. Гендерна соціалізація учнівської та студентської молоді в контексті нової парадигми сучасної української освіти // Особистісні виміри становлення нової парадигми сучасної української освіти: монографія / за наук. ред. Т. І. Власової і Т. М. Талько. – Дніпропетровськ: ДНУ залізничного транспорту, 2010. – С. 187–198.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
6. Sawney F., Sykes S., Keen M., Swinden L., McCormick, G. It Opened my Eyes: Using theatre in education to deliver Sex and Relationship Education. London: Health Development Agency, 2003. – 52 p.
7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.teachernet.gov.uk/casestudies/search.cfm>
8. McDermott, Dana R. Rationale Supporting Parenting Education in Schools, 2001. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.parenting project.org>
9. Oxford University Press. International Journal of Law, Policy and the Family. V. 17, № 2, August, 2003. «Child Support» by Scott Altman. – P. 182–210.